

Jens Bangs Stenhus

Aalborgs rigeste købmandsgård

Af kulturhistoriker Jakob Ørnbjerg

Maleri: F.C. Rodschou, 1859

Bygget af en af byens rigeste købmænd

Jens Bang blev født i Horsens omkring 1570, men valgte som ganske ung at etablere sig som købmand i Aalborg. Her var der gode penge at tjene på handel med okser, korn og saltede Limfjordssild. Bang var dygtig til både køb og salg og opbyggede snart en blomstrende forretning i Aalborg. Fra Limfjorden var der kun en kort sejltur til Kattegat og det åbne hav. På Bangs tid var vandløbet Østerå med sit løb igennem Aalborgs centrum og udmunding i Limfjorden byens vigtigste vandbårne færdselsåre. De store skibe kunne ganske vist ikke sejle op i Østerå, men så fordelte man deres last til mindre både, der kunne fragte varerne helt op til de købmandsgårde og pakhuse, der lå langs åen. For at drage fordel af denne vandvej var det netop ved Østerå, at Bang i 1623-1624 valgte at opføre sit berømte stenhus.

Æv-bæv! Ifølge den lokale tradition skulle det være Jens Bangs selvportræt, som han satte op på stenhuset for at gøre nar af sine uvenner. Det vrængende ansigt har dog først fået sin nuværende placering 60 år efter købmandens død, så ham kan det altså ikke være.

Foto: Nordjyske Museer og Lars Horn

Et hus tager form

Jens Bang ville ikke bygge sit hus i bindingsværk, men i sten. Det betød, at Bang måtte benytte sig af bygmestre og kunsthåndværkere fra Holland eller Nordtyskland. De enorme mængder af gotlandske sandsten, der skulle udhugges til brug for stenhusets mange fantasifulde og til tider ganske skræmmende dekorationer, blev sejlet fra Østersøområdet til Aalborg.

De tusindvis af mursten, der skulle benyttes til byggeriet, er til gengæld produceret i Nordjylland, så dem har Bang indkøbt i enorme mængder fra et af de lokale teglværker. Uanset rekrutteringen og byggematerialerne arbejdede de udenlandske eksperter, der sikkert blev suppleret med et stort antal lokale arbejdsmænd, i et hastigt tempo.

Den portal, der omgav stenhusets gadedør bærer den dag i dag inskriptionen 1623. Trækker man nakken langt nok tilbage, pryder årstallet 1624 desuden forsat den nordligste af de øverste gavle. Mere

end et år tog det altså ikke for Bangs byggesjak at bygge fra gaden og op i de højere luftlag. Det var en kæmpe kraftpræsentation i betragtning af, at mange bygherrer, af hensyn til økonomi og materialer, ellers foretrak at bygge huse og gårde i etaper, der kunne få et byggeri til at trække ud i årevis.

Hvis stenhusets mange kunstværker for alvor skulle komme til deres ret og oplyse byens rum, skulle der kulør på. I Jens Bangs tid var stenhusets murværk holdt i en mørkerød farve, mens sandstensbånd og dekorationer var malet hvide.

Opførelsen af Jens Bangs Stenhus tog blot ét år, og vidner om bygherrens velstand, overblik og organisationstalent. Her står Jens Bang i samtale med en af sine bygmestre.

Illustration:
Søren Tim Nordbo

Krambod og kornlofter

En vigtig kilde til belysning af livet i Jens Bangs Stenhus er den bevarede opgørelse over stenhusets indretning og inventar, der blev foretaget i 1639. Opgørelsen skyldtes, at Jens Bangs hustru, Maren Jørgensdatter, var afgået ved døden. Derfor var det nu nødvendigt at danne sig et overblik over ægteparrets ejendele og formueforhold, så Maren Jørgensdatters familie kunne få deres retmæssige arv. Med denne opgørelse i hånden vil vi nu gå på opdagelse i det store hus.

Fra Østerå var der forbindelse til Limfjorden og den store verden. For en købmand som Jens Bang var det derfor oplagt at bygge sit stenhus her.

Illustration:
Søren Tim Nordbo

På stenshusets øverste loft havde Jens Bang installeret et internt hejseværk. Her ser vi rekonstruktionen i brug. Foto: Nordjyske Museer og Lars Horn

Jens Bang forstod at udnytte beliggenheden ved å og fjord til fulde, da han i stenshusets stueetage indrettede fire store lagerrum.

Disse havde med hver deres port front mod Østerå. I disse lagerrum havde købmanden i 1639 opmagasineret store mængder af hør og hamp, jernstænger, norske kakkelovne og skånske bordplader i sten. Mens familien Bang selv boede på stenshusets første sal, var de øvrige og øverste etager i stenshuset reserveret til opbevaring af korn og andre varer. Det var et tungt arbejde at slæbe kister, sække og tønder helt herop, så her havde Bang inde i stenshuset installeret et internt hejseværk, der i tørvejr kunne hejse købmandsvarerne op igennem etagerne.

Kramboden var Jens Bangs butik, hvorfra han varetog den daglige detailhandel og kundekontakt. Den lå i stenshusets sydlige ende og havde front mod Adelgade, hvor der dagligt var en livlig trafik af mennesker, dyr og vogne på vej til og fra bymidten. I kramboden havde Bang specialiseret sig i salget af udenlandsk klæde, der var fremstillet af professionelle vævere i England, Holland og de tyske byer. Det var også i stueetagen, at stenshusets bryggers og køkken var installeret.

Et kig i privaten

Mens stueetagen var indrettet til opbevaring af grovvarer, boede Jens Bang og hustruen Maren Jørgensdatter på første sal. Denne fik man adgang til fra gaden via et kunstfærdigt trappetårn. Jens Bangs gadedør var omkranset af en enorm sandstensportal, hvis udhuggede brølende løvehoved, blomsterranker, frugter og figurer inspireret fra antikken fortalte, at der her var tale om et hus udover det sædvanlige.

Øverst oppe gav trappetårnet adgang til endnu en dør, der åbnede sig ind til Jens Bangs forstue. En sådan forstue kan bedst betegnes som entreen i vores moderne huse. Her blev gæster og forretningsforbindelser nemlig modtaget og set an, inden de eventuelt fik adgang til beboernes private gemakker. Af samme årsag var sådanne forstuer gerne prægtigt udsmykkede med udskårne egetræspaneler og forgyldte dekorationer, der var designede til at imponere den besøgende. Af hensyn til gæsterne havde Bang i sin forstue opstillet stole og borde, så de her kunne afvente husherrens ankomst.

Åbnede man en af dørene i forstuen, trådte man ind i Jens Bangs soveværelse. Her stod købmandens store udskårne himmelseng med hele syv dyner og fire puder i. Blev det for koldt, kunne der tændes op i den store kamin. I samme soveværelse befandt sig der også et enormt skab, flere borde og en kiste, der var proppet til randen med håndklæder og pudevær. Desuden omtales grønne bænkehwynder, der fortæller os, at der har været vægfaste bænke i

Aalborgstuen på Aalborg Historiske Museum stammer ikke fra Jens Bangs Stenhus.

Ikke desto mindre giver den et fint indtryk af, hvordan 1600-tallets rige aalborgensere indrettede sig med udskårne paneler og tunge egetræsmøbler.

Foto: Nordjyske Museer og Lars Horn

stuen. Disse bænke har sikkert været monteret under vinduerne, så man herfra kunne nyde udsigten over gadelivet og de vuggende både på Østerå.

Valgte vi til gengæld at åbne en anden dør i forstuen kom vi ind i dagligstuen. Ganske som i soveværelset på den anden side af forstuen var der borde, stole og vægfaste bænke med velpolstrede hynder og puder. Et stort papegøjebur fortæller dertil, at Bang holdt sådanne eksotiske fugle til underholdning og adspredelse i ledige stunder. I dagligstuen var der ingen kamin, men til gengæld en stor kakkelovn, der sørgede for varmforsyningen. På en hylde langs væggen stod opmarcheret 18 solide stenkrus, hvoraf to var med låg af det pureste sølv. Flere af stenhusets tunge sølvfade og – kander har sikkert også været udstillet her. Bangs bogsamling, der bestod af en bibel på tysk og seks andre bøger kan også have befundet i dagligstuen. Væggene var her beklædt med udsmykkede egetræspaneler, ligesom der i dagligstuen hang i alt 14 malerier. To af disse var portrætter af Jens Bang og Maren Jørgensdatter, mens de øvrige maleriers motiver kan have været alt fra bibelhistoriske billeder til portrætter af den danske kongefamilie og andre kronede hoveder.

Fra stuerne på første sal kunne man på stenhusets bagside træde ud på en svalegang, hvorfra Jens Bang kunne overskue og dirigere arbejdet på den bagvedliggende gårdsplads.

En ny begyndelse

På den lange bane stod det pragtfulde stenhus dog ikke mål med bygherrens ambitioner udi handelslivet. I 1640'erne forliste to af Jens Bangs store handelsskibe, mens heller ikke hans oksehandel indbragte ham så mange penge som tidligere. Mens Bang, da han byggede stenhus, havde været en af byens pengestærke og magtfulde købmænd gik det nu stærkt ned ad bakke for ham. Hans kunder og kreditorer blev nervøse for hans likviditet og det blev sværere for Bang at undgå de mange betalingskrav og medfølgende retssager.

Ved Jens Bangs død i 1644 var han ganske vist ikke gået fallit, men han var heller ikke så velstående som tidligere. Fyldte pengesække var der under alle omstændigheder ingen af. I 1644 blev stenhuset derfor overtaget af hans mange kreditorer, der delte lokalerne og lofterne imellem sig. Glansen var på alle måder gået af det smukke hus, og først da Aalborgs nye apoteker Johannes Frederik Friedenreich i 1670 overtog bygningen, kom der igen folk til, der havde pengene og interessen for at bevare stenhuset. Det er også forklaringen på, at Jens Bangs Stenhus fortsat står som et markant vidnesbyrd om de tider, hvor Aalborgs velstand blev skabt og tabt ved handlen med korn, okser og andre købmandsvarer.